

КНИГА, ВЕЛЬМИ ВАРТА УВАГИ

Тетяна Кара-Васильєва відома як один з провідних дослідників українського народного мистецтва, передусім вишивки. Нею опубліковані такі капітальні дослідження, як "Полтавська народна вишивка" (1983), "Українська вишивка" (1993), "Сучасна українська вишивка" (1993) та інші, щоразу корисні для науки розвідки. Нова праця Кари-Васильєвої, хіба не найфундаментальніша з її монографій, присвячена темі, яку вона обрала для себе, як головну: "Літургійне шитво України XVI—XVIII ст. Іконографія, типологія, стилістика". В основі книги багаточисний матеріал (понад тисяча творів, виконаних у різних осередках), накопичений протягом багатьох років по всіх музеях України, архівах, приватних колекціях. На ґрунті цього матеріалу авторці щастить зробити переконливі висновки. Вартість монографії полягає в тому, що в ній докладно, вперше в нашому українському мистецтвознавстві, розглянуто іконографію, типологію і стилістику українського церковного шитва, виявлені його національні особливості. До творів літургійного шитва належать напрестольні покриви, возлуги, якими вкриваються Святі дари, облачення священнослужителів і катапетасми. У символічній формі сукупність полібних творів охоплює все життя Христове. Певною мірою у композиціях цих типів відбилася і національно-визвольна боротьба українського народу.

Як правило, рисунок виконувався у церковному шитві художником-іконописцем, а виконання належало майстрині-гаптарці. Відповідно на стилістику творів впливали засоби іконопису і гравюри, а також специфічна техніка гаптування. Ці впливи не протирічили один одному, гармонійно взаємодіяли, утворюючи органічний синтез.

Дослідження Кари-Васильєвої новаторське. У попередніх публікаціях воно штучно відокремлювалося від інших видів мистецтва, пов'язаного з церквою. Крім того, у новій книзі Тетяна Кара-Васильєва вперше продемонструвала високу художню вартість матеріалу, який розглядався досі виключно в етнологічному аспекті. Вкрай доречно проведені автором зіставлення українських пам'яток з аналогічними творами православних країн. Сюжети композицій плашанців розкриті переконливо, суттєву допомогу у визначенні атрибуцій подала авторці документи з архівів України та зарубіжних країн. Серед досліджуваних творів є чимало таких, в яких пощастило виявити особливості почерку конкретних майстринь, і те, що їх об'єднує, визначається місцем і часом виконання.

Нова праця невтомної дослідниці суттєво збагачує скарбницю українського мистецтвознавства. Можна твердити, що стане вона у великій пригоді не лише дослідникам українського шитва, а й всім, хто прагне над ними чи іншими проблемами історії українського мистецтва. Єдиним недоліком шойно виданої монографії є відсутність кольорових репродукцій, що цілком пояснюється складною ситуацією в нашій видавничій галузі.

З'явилась нещодавно і ще одна праця Тетяни Кари-Васильєвої — посібник для практичного використання "Українська народна вишивка". Так перекинула вона місток між давщиною і сучасністю. Але для сучасних майстринь і її науково-теоретичний доробок вельми корисний. Побажасмо ж Кари-Васильєвій нових творів, успіхів у її видавничих справах, таких важких в наш час.

Платон БЛЕЩКІЙ

Київ

ЩЕ ОДНА ЗУСТРІЧ ІЗ СТЕПАНОМ МУЗИЧЕНКОМ

*Зібрання творів С. М. Музиченка та спогадів про нього
Упоряд. Музиченко Я.*

К., Логос, 1996. — 335 с.

Книжка своєрідна за структурою, унікальна за змістом. З неї постає поет, прозаїк, журналіст (з 1980 — член Спільки журналістів України), музикант, художник (з 1983 — член Спільки художників колишнього СРСР як мистецтвознавець), етнолог, педагог, співробітник журналу "Народна творчість та етнографія" (з 1973 до останнього дня життя його відповідальний секретар).

Природа була прихильною до Степана Музиченка (01.01.1935 — 11.03.1993). Вона подарувала йому щедру душу, наділила гронном талантів. Він залишив світі виразний слід у культурі. І світлу пам'ять про себе. Жив для людей. Україну любив. Не рекламував свого патріотизму.

Крізь усе життя проніс любов до рідного села Макіївки, ні на мить не забував наро-

дну мудрість: "Де мати народила, там земля мила"

Спішу в Макіївку, забувши втому,
Не відчуваючи, що змок —
В село, до матері, додому,
В найкращу казку із казок.

Презентація книги "Зібрання творів С. М. Музиченка та спогадів про нього" відбулася у Макіївці. Вона видана за рахунок внесків до Всеукраїнського благодійного фонду "Відродження села Макіївки Носівського району Чернігівської області" (до речі, це чи не перший в нашій країні фонд, який допомагає відродженню України шляхом підтримки повнокровної її частки — села Макіївки), який очолює Олександр Баклан. Упорядкувала видання донька Степана Михайловича — Ярослава Музиченко.

Зібрання творів починається віршем "В Макіївку". В унісон йому — висупи земляків — "Слово про Степана Михайловича" голови сільської ради М. М. Коровая і "Таким він є..." письменника С. Реп'яха — незрадливого друга Степана Музиченка.

З "Біографії Степана Музиченка" зокрема, дізнаємося, що він самотужки навчився читати й писати і шестирічним пішов одразу до другого класу Макіївської середньої школи. А в п'ятнадцять років став студентом географічного факультету столичного університету, з якого 1953 року його, вісімнадцятирічного юнака, було виключено за "націоналізм". Після поновлення в університеті самотужки вивчав українське й світове народне та професійне мистецтво, його мистецтвознавчі статті часто публікувалися в періодиці. 1964 року почав працювати у журналі "Народна творчість та етнографія". З 1969 по 1972 рік навчався в аспірантурі ІМФЕ ім. Максима Рильського (відділ етнографії). Проте свою дисертацію на тему "Етнографічна комісія ВУАН" так і не захистив — почалися "застійні" 70-ті.

Розділові "С. М. Музиченко — поет" передусім цикл ранньої інтимної лірики "Тисячолітнє кохання" (факсиміле рукопису), присвячений дівчині Олі — Ользі Василівні Юрченко, яка згодом стала дружиною Степана Михайловича й подарувала йому двох прекрасних дітей — сина Андрія та доньку Ярославу.

У розділі поезії подані вірші "Мати", "Десно, блакитна коліска", "Спогад про зиму в Макіївці", "Рідна земле моя", "Пасовисько", "Літечко-лелітко", "В Іваненковому салу", "Олюся" та інші. У них — ніжна, світла душа їх автора.

Степан Музиченко чудово співав, грав на акордеоні, манюліні, писав музику. У роз-

ділі "С. Музиченко — композитор" — пісні: "Топошний край" (слова Д. Черелниченка), "Помереж мені, мила, сорочку" (слова В. Діденка), "Мати" (слова В. Підпалого).

З книги "Подих землі" (К. 1964) яка нині стала бібліографічною рідкістю, вміщені нариси про Іл'ю Рєпіна, Архила Куїнджі, Панаса Сластьона, Порфирія Мартиновича, Івана Труша та ін. (всього дев'ять нарисів). Подані також вибрані статті про українське мистецтво та його творців, що друкувалися в газетах і журналах України: "Побратими" (про Тараса Шевченка і Михайла Сажина), "Левко Ревуцький і народна пісня", "Світлий образ Довженка", "У світлі Івана Гончара", "Зимові сутінки на Україні" (про художника Івана Похитонова), "Тарас Шевченко — художник", "Співець українського села" (художник Кость Трутовський), "Порфирій Мартинович", "Сергій Васильківський", "У творах — душа народу" (художник Микола Пимоненко), "Барви Верховини" (художник Іван Труш), "Гість із Запорожжя" (про ролика Тараса Шевченка Фотія Красницького), "Великий правдолюб" (художник Валентин Серов), "Сповнені яскравого сонця" (про художника Анатолія Петрицького), "Простота і правда" (про Тетяну Яблонську), "Струни душі народної" (Іван Іжакевич), "А почалося все з сільського хору" (про Григорія Давидовського), "Тернистий шлях ученого" (про академіка Андрія Лоболу), "Мов неопалима купина" (про Етнографічну комісію ВУАН).

Ближче знайомство з цими публікаціями переконує, що писані вони рукою майстра — дохідливо, розкуто. Слово виважене, точне. Думка чітка, кожна праця насичена цікавою інформацією.

Окремо представлено також вибрані записи з "Книги вітуків" про виставку Степана Музиченка та Миколи Стратілата (учителя й учня), влаштовану 1979 року в Київському будинку літераторів. Вміщено й сторінки студентського щоденника. Ці штрихи доповнюють портрет Музиченка-творця, Музиченка-людини.

Зі спогадами про Степана Музиченка у книзі виступили Олександр Баклан, Ярослава Музиченко, Станіслав Реп'ях, Микола Стратілат, Петро Чумак, Петро Керекеш, Григорій Кобко, Іван Бокній, Дмитро Черелниченко, Лариса Шахова, Валентина Ліщенко, Борис Олійник, Петро Засенко, Євген Товстуха, автор цих рядків та інші.

Степан Музиченко залишив понад сто прекрасних картин, багато графічних робіт. У рецензованій книзі представлено лише дванадцять творів. Його художня спадщина

заслуговує на видання її окремим альбомом.

Книга ілюстрована світлинами (понад трип'ять) із сімейного фотоархіву Зорісентуватися у різноманітній спадщині допоможе сумлінно складена бібліографія ("Матеріали Степана Музиченка, а також про нього, надруковані протягом 1955 — 1988 років)

Тож подякуймо Ярославі Музиченку і Всеукраїнському благодійному фонду "Відродження села Макіївка Носівського району Чернігівської області" його голові О. М. Баклану за цікаву книгу праць незабутнього Степана Музиченка і спогадів про нього.

Йосип ФІЛАС

Київ

БАРВИ ПОЛІСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ

*Олександра Кондратович. Весілля на Поліссі:
Народні звичаї та обряди.*

Луцьк: Надстир'я, 1996. — 112 с.

Коли восени 1996 р. місто Камінь-Каширський, що на Волині, святкувало 800-річчя від дня заснування, з'явилася друка (після "Калинового квіту Полісся") книжка О. П. Кондратович, присвячена цьому ювілею.

Територія Волинської області належить до двох етнографічних районів: Волині та Полісся. Особливості Поліського регіону полягають, по-перше, в його розташуванні на пограниччі трьох східнослов'янських етносів, по-друге, у відносно кращій збереженості традиційних форм і елементів народної культури. Саме Полісся зберегло і донесло до нас найархаїчніші особливості волинських весіль. Поліське весілля вирізняється серед регіональних типів рядом локальних варіантів та елементів. За словами О. П. Кондратович, весільний обряд — то сконденсована енциклопедія життя народу від найдавніших часів до нашого сьогодення.

Відкривається книжка зверненням автора до читача, який має проникнути в таїну та неповторність поліського весільного обряду, і складається сердечна подяка помічникам.

Наступна сторінка — "Пісня про Камінь-Каширський" слова і музика О. П. Кондратович, присвячена одному із стародавніх міст Волині, яке розташоване на берегах річки Циру (притоки Прип'яті).

Один із незаперечних аспектів наукової цінності даної праці — розвідка "Із глибини народної пам'яті". В ній розкриваються погляди українців, зокрема поліщуків, на роль сім'ї в житті людини, родинні стосунки, подається етнографічний опис волинської весільної обрядовості на прикладах двох варіантів: видричівського та гудо-камінського.

О. П. Кондратович притаманні заглибленість, вдумливість, добре знання змісту та

поетики народної обрядовості, характерної не тільки для даної місцевості. Вона досконально володіє весільною термінологією

Сьогодні весільна обрядовість побутує вже не в повному традиційному комплексі із властивими їй ритуальними семантичними навантаженнями, віруваннями та магичним дійством. Саме тому поява такого видання дасть змогу простежити зміни, модифікації, переосмислення, спрощення, нівеляції, які відбулися у весільному обряді протягом ХХ ст.

У книжці "Весілля на Поліссі" дається опис весілля у селі Видричах Камінь-Каширського району. Тут зафіксовано всі характерні його етапи, складові частини, обрядові компоненти і легали. Подані й традиційні весільні пісні з інформацією про те, коли, де, як і хто їх виконус. Опис весілля починається із сватання, потім відтворено перший, другий і третій дні весілля з обрядово-пісенним супроводом до всіх частин і дійств, в кінці подаються примітки, де тлумачаться діалектизми.

Завершується книжка найдокладнішим найповнішим описом весільного обряду селі Гудо-Камінський Камінь-Каширського району. В органічній, діалектичній єдності представлені поетичне слово, його музичне звучання та драматична дія. О. П. Кондратович має досвід як щодо етнографічного опису, так і запису музики, вона розшифрувала мелодії і позала ноти. Відтворення не тільки текстового, а й музичного компонентів пісні відображають живе звучання у побуті. Кількісне багатство і розмаїття пісень збірки дають підставу вважати, що в ній охоплено весь обрядово-пісенний репертуар народного весілля, характерний для даного регіону.

Зінаїда ПАХОЛОК

Луцьк